

Waris Dirie

Safa, de kleine woestijnbloem

ISBN 978-90-225-7463-8

ISBN 978-94-023-0468-8 (e-boek)

NUR 402

Oorspronkelijke titel: *Safa, Die Rettung der kleinen Wüstenblume*

Vertaling: Jolanda te Lindert

Omslagontwerp: DPS design & prepress studio, Amsterdam

Omslagbeeld: © Susanne Spiel

Illustraties fotokatern: p. 1, 3-10, 12-15 ©Desert Flower Foundation;

p. 11, 16 © Susanne Spiel; p. 2 © Walter Wehner

Zetwerk: Mat-Zet bv, Soest

© 2013 MediaPros HandelsgesmbH, Wenen

All rights reserved.

© 2015 voor de Nederlandse taal: Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Proloog

Djibouti, 15 januari 2013

Lieve Waris Dirie,

Weet je nog wie ik ben? Ik ben Safa. Ik ben zeven jaar en woon samen met mijn mama en papa in Balbala in Djibouti. En met mijn broers Amir en Nour. Eigenlijk komen we uit Somalië, net als jij.

Ik heb in je film meegespeeld. Weet je dat nog? Ik kan het me helaas niet meer herinneren. Maar iedereen kent je film, en mij kennen ze nu ook. Daar ben ik trots op.

Hoe gaat het met je, Waris? Papa zegt dat we het nu veel beter hebben dan vroeger. We hebben genoeg te eten en schoon water. We hebben zelfs elektrisch licht in huis, en dat heeft verder niemand in Balbala. En ik mag zelfs naar school, dat is leuk! Daar weten ze allemaal dat je mij had uitgekozen voor je film. Papa zegt dat we nu een vooraanstaand gezin zijn. Wat betekent dat precies?

Met mij gaat het heel goed, maar ik ben ook vaak verdrietig omdat ik zo alleen ben. Als ik samen met mijn broers op straat met de bal speel, lopen de andere kinderen weg en roe-

pen: 'Je bent onrein, je stinkt!' Maar dat is helemaal niet zo. Mama en papa maken vaak ruzie om mij. Dan roept mama: 'Het is een schande dat Safa niet besneden is!' en dan wordt papa heel boos. Denk je dat het beter is als ik ook besneden zou zijn, Waris? Dat denk ik vaak. Dan willen de andere kinderen vast weer met me spelen. Maar ik ben heel bang, bang dat het heel erg pijn doet wat ze met meisjes doen, en dat het iets slechts is. Kun jij me helpen, Waris?

De kinderen op school zijn veel aardiger tegen me. Maar dat is niet altijd zo geweest. Ze komen allemaal van ver, en hun ouders zijn heel belangrijke mensen. Ik ben het enige meisje uit Balbala. De anderen hebben me vaak geplaagd, omdat mama en papa zo arm zijn. En om de nikab, mijn gezichtsluier. Maar toen ging mijn lerares madame Dourani met mama praten en sinds die tijd mag ik zonder sluier naar school. Dat vind ik fijn.

Mijn beste vriendin heet Diane Pearl. Zij komt uit Amerika en haar vader is diplomaat. Wat is een diplomaat, Waris?

Diane woont in het mooiste huis van Djibouti. Ze is al acht, maar ze kent de Franse taal nog niet goed en daarom zit ze nu in mijn klas. We vonden elkaar meteen aardig. Iedereen weet dat Diane mijn vriendin is en omdat ze heel groot is, zijn de anderen nu niet meer zo gemeen tegen mij.

Een paar dagen geleden waren mensen van jou in ons dorp, met grote camera's en microfoons. Ze hebben met iedereen gepraat en heel veel dingen aan mama en papa gevraagd. En ze hebben me een foto van jou gegeven en daar kijk ik steeds naar als ik verdrietig ben. Daarom schrijf ik je nu.

Lieve Waris, ik vind je heel aardig. Ik vind je de mooiste en sterkste vrouw van de hele wereld. Als ik groot ben, wil ik

net zo worden als jij. Kom je me opzoeken als je weer in Djibouti bent? Dat zou ik leuk vinden.

*Ik houd van je,
Jouw Safa*

Aandachtig, regel voor regel, las ik de brief van dit kleine meisje uit Balbala, een voorstad van Djibouti-Stad. Ik had al veel ontroerende brieven van vrouwen gekregen: van slachtoffers die om hulp aanklopten bij mijn Desert Flower Foundation, van rijke en gerenommeerde vrouwen die me steun toezegden en van bange vrouwen die me smeekten ze uit hun ellende te bevrijden. Maar ik had nooit eerder zo'n brief van zo'n klein meisje gekregen.

Ik zat in mijn hotelkamer in Brussel en las Safa's ontroerende woorden steeds opnieuw. De diepere betekenis van haar woorden raakte me heel erg. Welke innerlijke strijd moest dit nog maar zevenjarige meisje wel voeren om zo'n volwassen, ongevoonde lange brief te kunnen formuleren? Hoe verscheurd voelde Safa zich? Aan de ene kant gelukkig omdat ze nog ongeschonden was en aan de andere kant geminacht, verstoten en eenzaam...

Joanna, mijn assistente en manager, onderbrak mijn emotionele gedachten: 'Safa gaf deze brief mee aan ons team in Balbala en ik moest haar beloven dat ik hem persoonlijk aan je zou overhandigen.'

'Dank je, Joanna. Waar is het videomateriaal van haar dorp en haar familie? Safa schrijft dat jullie daar interviews hebben gehouden? Ik wil graag alles zien.' Alweer kon ik mijn ongeduld niet verbergen.

'Rustig maar, ik heb alles bij me,' zei Joanna sussend. 'Zodra we terug zijn in ons hotel breng ik alles wel naar je kamer.'

‘Fijn, dank je.’ Voorzichtig vouwde ik de brief weer op en stopte hem in de linkerbinnenzak van mijn jasje, vlak bij mijn hart, dat deze brief zojuist diep had beroerd.

Het nieuws

Mijn keel is dichtgesnoerd, ik hap naar adem. Mijn handen beginnen te trillen, worden klam, zoeken steun aan de armleuningen van de grijze leren stoel. Ik wil hier weg, ik wil niet zien wat er straks wordt vertoond, ik wil alleen nog maar verdwijnen. Ik heb deze beelden al te vaak gezien, en ze al even vaak weer verdrongen. Maar alweer zal ik niet kunnen wegstijgen. Mijn ogen beginnen te branden en het bloed klopt in mijn slapen alsof mijn hoofd elk moment kan knappen. Ik ben doodsbang en het lijkt wel alsof de verduisterde zaal steeds kleiner wordt. Ik zit gevangen, gevangen in gisteren, in vandaag en in wat onvermijdelijk op me af komt.

Dan een schrille kreet. Hij echoot door de conferentiezaal, gaat door merg en been. Ik zie het van pijn vertrokken gezicht van een klein meisje. Net zo'n meisje als ik zelf ben geweest. Bloed, overal bloed. De afgebroken tak van een doornstruik. Knokige, gegroefde, grove handen die messcherpe doorns van de knoestige tak afbreken. Het gezicht van een oude heks. Destructief, lelijk, met zo'n kille blik dat de rillingen me over de rug lopen. Twee handen pakken de benen van het kind vast en trekken ze ruw vaneen.

Het zijn de handen van de moeder die doet wat ze denkt te moeten doen. Onverzettelijk en vastbesloten. Zij zal het leven

van haar kleine dochter voor altijd verwoesten. Wat gaat er door haar heen terwijl ze dat kleine meisje vasthoudt? Het naar de slachtbank leidt? Hoe kan ze haar eigen kind zo iets gruwelijks aandoen? Haar eigen vlees en bloed. Waarom tilt ze haar dochter niet op en loopt ze niet met haar weg? Ze is immers al een dochter kwijtgeraakt aan de sneden en prikken van deze moordenaar. En nu? Zal dit meisje het overleven?

Wat zal ze later zeggen als haar volwassen dochter haar vraagt waarom dit haar is aangedaan? Dat het Allahs wil was? Dat de traditie van haar volk dat eiste? Dat ze alleen zo een goede, trouwe en reine echtgenote zou kunnen zijn? Dat ze anders nooit een echtgenoot voor haar hadden kunnen vinden die een passende bruidsschat voor haar wilde betalen? Dat het voor haar eigen veiligheid is gebeurd? Dat ze het bij haar stam altijd zo hebben gedaan en ook in de toekomst zullen doen? Of dat vrouw zijn nu eenmaal betekent dat je moet lijden en je moet onderwerpen?

Ik word vreselijk boos. Tranen van woede en wanhoop springen in mijn ogen en stromen onophoudelijk over mijn gezicht. Ik kan nog maar één ding denken: dit moet ophouden! Dit moet voor altijd ophouden!

Het licht in de conferentiezaal van het Berlaymont Gebouw in Brussel ging weer aan. Snel veegde ik de tranen van mijn wangen en keek om me heen. Ik was op een internationale conferentie tegen vrouwenbesnijdenis, waarvoor ik was uitgenodigd door Viviane Reding, de vicevoorzitter van de Europese Commissie.

De gruwelijke besnijdenisscène uit mijn film *Desert Flower* was de inleiding van deze conferentie. EU-commissarissen, ministers, delegatieleden, vertegenwoordigers van verschillende non-profitorganisaties en journalisten keken geëmotioneerd

naar het scherm boven me. Iedereen kende mijn gelijknamige boek uit 1998 (in het Nederlands uitgegeven onder de titel *Mijn woestijn*) waarin ik had verteld over mijn eigen marteling als vijfjarig meisje en over mijn vlucht uit mijn ouderlijk huis. Veel van de aanwezigen hadden het gelezen en sommigen hadden ook de film gezien die in 2009 in de bioscoop is verschenen. Toch was iedereen zichtbaar ontdaan en onthutst. Ik voelde dat de heftigste beelden van de film de mensen in de zaal diep hadden geraakt.

Iedereen keek zwijgend naar me toen ik weer achter het spreekgestoelte ging staan. Ik had even tijd nodig om me te beheersen en de gruwelijke scènes te verdringen die mij en mijn leven voor altijd hebben gevormd.

‘Alsjeblieft, Waris.’ Joanna, die op de eerste rij zat, gaf me een zakdoek. Ze was inmiddels veel meer dan mijn assistente, manager en rechterhand. Joanna was in de loop van onze jarenlange samenwerking en onze gezamenlijke strijd tegen vrouwenbesnijdenis of vrouwelijke genitale verminking – of *female genital mutilation* (FGM), zoals het internationaal wordt genoemd – een van mijn beste en trouwste vriendinnen geworden.

Niemand wist beter dan ik wat de beelden van de besnijdenis-scène met me deden, met hoeveel kracht het trauma van die ervaring nog altijd in me woedde. Inmiddels had ik *Desert Flower* al tientallen keren gezien, overal ter wereld tijdens premières en presentaties; ik heb zelfs meegewerkt aan het ontstaan van de film en expliciet gezegd dat de vrouwenbesnijdenis zo duidelijk mogelijk in beeld moest worden gebracht. Maar het is onmogelijk om echt te laten zien hoe gruwelijk en wreed het is wat jaarlijks wereldwijd ongeveer drie miljoen meisjes overkomt als hun clitoris en de inwendige en uitwendige schaamlippen met een

smerig scheermes bij volle bewustzijn worden afgesneden en de bloederige stompjes van de schaamlippen daarna aan elkaar worden genaaid. Alleen al de kreet van het kleine meisje dat mij op het bioscoopdoek personifieerde, veroorzaakte elke keer weer een flashback. Die kreet liet me de ontzetting, de pijn en de angst elke keer weer ervaren. Het was alsof iemand een diepe wond, die ik sinds mijn vroege jeugd met me meedraag, weer openscheurt. Joanna heeft me na deze scène al ontelbare keren in de armen genomen en geprobeerd me te kalmeren. Ook nu keek ze me vanaf de eerste rij diep in de ogen en knikte tegen me om me zoals zo vaak moed in te spreken.

Enkele uren voor mijn toespraak had ik de vicevoorzitter van de Europese Commissie, tevens belast met justitie, fundamentele rechten en burgerschap, in haar kantoor opgezocht.

Viviane Reding droeg een appelgroen pakje en zei met een welwillende glimlach: 'Waris, wat vind ik het fijn dat je weer naar Brussel bent gekomen!'

'Ik vind het ook fijn om hier te zijn,' antwoordde ik beleefd.

'Ik beloof je dat ik je strijd tegen vrouwenbesnijdenis voor honderd procent zal steunen!' Er lag een verwachtingsvolle blik in haar lichtblauwe ogen achter haar elegante bril zonder montuur. 'Samen zullen we dit onderwerp in de openbaarheid brengen, de mensen moeten er alles over te weten komen,' zei Reding gedecideerd en ze sloeg haar armen over elkaar.

Heel even was ik sprakeloos. 'In de openbaarheid brengen?' snauwde ik. Ik had er altijd al moeite mee om in dergelijke situaties diplomatiek te blijven. Toen ze niet reageerde, praatte ik gewoon door. 'Wát zeg je?' blafte ik en ik keek haar kwaad aan. 'Sinds 1996 doe ik niets anders dan de mensen over FGM infor-

meren. Ik heb toespraken gehouden, in New York voor de Verenigde Naties, hier in Brussel voor de Europese Unie, bovendien voor de Afrikaanse Unie in Addis Abeba en voor vele regeringen in de hele wereld. Ik ben bij tientallen talkshows geweest, heb ontelbare interviews gegeven en daarbij mijn eigen intimiteit opgeofferd om de mensen wakker te schudden.’ Mijn stem werd luider en begon te trillen. ‘Ik heb zelfs als speciaal gezant voor de VN en de Afrikaanse Unie gewerkt en ik heb de Desert Flower Foundation opgericht. Jarenlang heb ik al mijn energie gestopt in de wereldwijde strijd tegen vrouwenbesnijdenis. En ondanks dat alles wil je met mij bespreken hoe we dit onderwerp het beste in de openbaarheid kunnen brengen?’

Pijnlijk getroffen sloeg Viviane Reding haar blik neer. Deze reactie had deze kordate vrouw, die waarschijnlijk zelden werd tegengesproken, vast niet verwacht.

Toen ze me eindelijk weer aankeek zei ik zacht, maar zeer bevestigend: ‘Viviane, ik ben hier niet om aandacht te trekken. Ik ben hier om met jouw hulp vrouwelijke genitale verminking, deze misdaad tegen kleine meisjes, voor eens en voor altijd uit te roeien. Er wordt al meer dan genoeg gepraat, ik wil nu daden zien. Van de Europese Unie, van alle Europese regeringen.’

Ze keek me wel verbaasd aan, maar wist heel goed waarom ik zo woedend was geworden.

Al in 2006, kort na de publicatie van mijn derde boek met de titel *Onze verborgen tranen*, heb ik de Europese Raad van Ministers toegesproken om de zorgwekkende uitkomsten te presenteren van het onderzoek door mijn Desert Flower Foundation over de niet te stuiten verbreiding van FGM in Europa. Ik had toen zelfs samen met mijn team een aantal maatregelen uitgewerkt waarover ik verslag had uitgebracht aan de belangrijkste

beleidsmakers. En welke van onze concrete ideeën en voorstellen waren sindsdien zelfs maar in aanzet uitgevoerd?

Niet één.

Dus ging deze marteling van miljoenen meisjes en vrouwen gewoon door. Meisjes en vrouwen die door een infectie een elendige dood sterven of een leven leiden met gruwelijke pijnen.

‘Hoe wil je de jonge meisjes ervoor behoeden dat ze voor altijd worden verminkt? En hoe denk je de slachtoffers te helpen?’ vroeg ik.

Stilte.

Viviane Reding zat alweer pijnlijk getroffen naar de grond te kijken toen iemand de deur van haar kantoor opende. Ze beheerste zich snel, stak haar armen uit en omhelsde de vrouw die net was binnengekomen. ‘Waris, lieve vriendin, mag ik je voorstellen aan de first lady van Burkina Faso? Chantal Compaoré. Geen enkele Afrikaanse regering heeft meer succes met de strijd tegen FGM dan die van haar.’

Flitslampen, overal microfoons. Drie camerateams en twee fotografen dansten wild om de corpulente, in kleurrijke gewaden geklede echtgenote van de president heen, alsof ze een vruchtbaarheidsdans voor haar opvoerden. Hierdoor was er een einde gekomen aan mijn gesprek met de vicevoorzitter, maar mijn vechtlust was wel opnieuw opgelaaid.

Precies dezelfde vechtlust, maar dan in combinatie met felle woede, ervoer ik ook na de presentatie van mijn film, terwijl ik op het podium van de zittingszaal van de EU achter het spreekgestoelte stond en mijn tranen droogde. Voor mij zaten niet alleen verschillende toppolitici uit Europa en Afrika, maar ook hooggeplaatste EU-ambtenaren en vertegenwoordigers van belangrijke ngo’s. Zij allen hadden de mogelijkheid honderddui-

zenden meisjes voor genitale verminking te behoeden, zij konden voor de slachtoffers zorgen en hun leven weer leefbaar maken. Ik begreep absoluut niet waarom ze daar niet in slaagden en waarom ze niet gewoon het werk deden waarvoor ze werden betaald. Deden ze het alleen maar niet omdat ze lui en ongeïnteresseerd waren? Hadden deze mensen misschien de verkeerde functie en waren ze op geen enkele manier in staat om aan hun maatschappelijke verplichtingen te voldoen? Ach, waarom verbaasde ik me eigenlijk nog over hun incompetentie?

Ik wist al jaren dat de politici van heel veel landen me alleen maar als een soort vijgenblad gebruikten om het publiek gerust te stellen en hun kiezers te laten zien dat ze hun werk serieus namen, dat ze hun geld waard waren. Eén foto met Waris Dirie en een emotioneel geformuleerd bijschrift waren voldoende om de mensen te overtuigen van hun vermeende inzet tegen vrouwenbesnijdenis. Ik was al jaren een graag geziene zogenaamde ‘ster-gast’ bij internationale conferenties. Elke keer mocht ik mijn eisen presenteren en achteraf gehoorzaam glimlachend poseren voor groepsfoto’s met presidenten en ministers. Eén ding mocht ik echter niet: later navragen welke van mijn eisen inderdaad was uitgevoerd of met welke concrete maatregelen ze van plan waren mijn strijd tegen FGM te steunen.

Het is dus geen wonder dat ik tegenwoordig nog maar zelden inga op een uitnodiging van politici en me liever concentreer op het werk van de Desert Flower Foundation. Ik heb heel lang gearzeld of ik wel moest deelnemen aan deze conferentie van de Europese Commissie. Maar omdat ik hoopte dat ik deze keer eindelijk wel over doorslaggevende sancties zou kunnen onderhandelen, ben ik uiteindelijk toch naar Brussel gegaan. Kennelijk tevergeefs.

Even legde ik mijn hand op de linkerborstzak van mijn jasje, waar Safa's brief in zat. De toen nog maar driejarige Safa had de rol van de kleine Waris in de film ontzettend levensecht gespeeld, maar de gruwelijke gebeurtenis van de vrouwenbesnijdenis is haar wel bespaard gebleven. Dat stond tenminste in haar ontroerende brief. Was de ongeschondenheid van mijn kleine woestijnbloem misschien in gevaar? Overwogen haar ouders echt om haar te laten besnijden? Ondanks onze afspraak?

Ik probeerde mijn gedachten weer te ordenen en haalde een paar keer diep adem voordat ik me naar de microfoon toe boog en met een rustige stem de ruim honderd experts en belangstellende luisteraars begon toe te spreken: 'Geachte mevrouw de vicevoorzitter, geachte dames en heren commissarissen en afgevaardigden.'

Alle ogen waren op mij gericht. De aanwezigen verwachtten kennelijk woorden van lof en dankbaarheid voor het feit dat ze deze conferentie hadden georganiseerd. 'Hier, in dit gebouw, heb ik in januari 2006 voor de Europese Raad van Ministers de resultaten bekendgemaakt van een twee jaar durend, volledig door mijn Desert Flower Foundation gefinancierd onderzoek, dus zonder welke financiële steun van publieke instanties ook. Inder tijd heb ik niet alleen mijn manifest gepresenteerd, maar ook een omvangrijke lijst maatregelen bekendgemaakt. Op deze lijst staat gedetailleerd uitgewerkt hoe vrouwelijke genitale verminking efficiënt bestreden kan worden en de slachtoffers met respect geholpen kunnen worden. Alle ministers en EU-commissarissen waren onder de indruk, applaudisseerden na mijn presentatie en beloofden dat ze deze eisen in daden zouden omzetten. En wat is er sindsdien gebeurd?' Mijn stem werd steeds luider en indringender. 'Niets!' Ik keek de zaal in.

Een bedremmeld zwijgen.

‘Nu hebt u me hier weer uitgenodigd om te bespreken welke maatregelen de EU en de Europese regeringen tegen FGM zouden kunnen nemen. Alsof alles waar we indertijd over hebben gesproken inmiddels in vergetelheid is geraakt. Het voornoemde manifest plus alle eisen die ik toen heb geformuleerd, die u trouwens op elk moment op de website van mijn stichting kunt nalezen, heb ik daarom nog een keer voor u verzameld. Ik wil u wederom dringend verzoeken om deze aandachtig door te lezen en eindelijk de hierin voorgestelde maatregelen te nemen!’ Demonstratief hield ik mijn stukken omhoog, zodat ze ook op de achterste rij te zien waren. ‘Dames en heren, u allen...’ – ik wees naar de rijen in de zaal – ‘... ieder van u heeft het in de hand! Kinderartsen, gynaecologen, verloskundigen, docenten, begeleiders van asielzoekers, maatschappelijk werkers, jeugdwerkers, politieagenten, openbaar aanklagers en rechters in heel Europa moeten worden geïnformeerd en opgeleid. Alleen zo kunnen we voor eens en voor altijd een einde maken aan deze misdaad. De door mij voorgestelde maatregelen zijn zowel eenvoudig als effectief. Toch hebt u tot nu toe niets ondernomen. Waarom niet? Wilt u deze onschuldige meisjes dan niet beschermen? Wilt u de slachtoffers niet echt helpen?’

Na deze woorden hing er een beklemmende, maar tegelijk ook bevrijdende stilte in de zaal. Eindelijk had ik alles uitgesproken wat ik al jaren op het hart had, eindelijk werd er echt naar me geluisterd. Ik maakte van de gelegenheid gebruik en praatte door.

‘Waarom organiseert u steeds nieuwe conferenties als u daarna toch niets onderneemt? U doet dit toch niet alleen om herkozen te worden, maar immers voor meisjes zoals het meisje dat u

net in de film hebt gezien. Safa's familie komt oorspronkelijk uit Somalië, net als ik. Haar lot leek voorbestemd. Maar toen kreeg ze deze rol in mijn film en is haar leven veranderd. Door haar rol in deze film is Safa de door haar ouders al lang geplande besnijdenis bespaard gebleven. Ze is nu zeven, gaat regelmatig naar school en heeft daardoor de kans haar leven zelf te bepalen. Maar één Safa is te weinig, er zijn miljoenen Safa's – en die kunnen we alleen met uw hulp redden. Alleen met uw hulp kunnen we voor deze onschuldige meisjes een menswaardig leven mogelijk maken. Ik verzoek u dan ook dringend om eindelijk in actie te komen. Voor Safa en miljoenen andere kleine meisjes in Afrika, Azië en Europa die tot nu toe door niemand worden geholpen. Dát is uw taak als politicus! Dáárvor hebben de mensen u gekozen! Dus doe eindelijk uw werk! Dank u wel.'

Die zat.

Een paar seconden hing er een bedremmelde stilte, maar toen begonnen een paar mensen moeizaam te applaudiseren. De EU-medewerkers die verantwoordelijk waren voor de planning en organisatie van de conferentie bleven stug naar hun papieren staren die voor hen op tafel lagen.

Viviane Reding stapte vriendelijk-bezorgd het podium op en verdrong me van het spreekgestoelte. 'Hartelijk bedankt voor je nuttige betoog, lieve Waris,' zei ze, nadrukkelijk beleefd. 'En nu mogen ook de andere ngo's hun voorstellen voorleggen. Goed gedaan, Waris!'

In de gang voor de conferentiezaal werd ik innig omhelsd door Joanna. Ik zweeg, want ik was nog steeds volkomen van slag door mijn persoonlijke horrorfilm die zojuist was vertoond en doordat ik oog in oog had gestaan met de passiviteit die ik hier weer had gezien.

Uitgeput stapten we even later in de taxi die ons terugbracht naar ons hotel.

‘Ik had deze scène niet moeten laten zien,’ verzuchtte ik in de taxi. ‘Die grijpt me elke keer weer te veel aan, doordat ik mezelf herken in die kleine Safa. Bovendien is dat moment zo geloofwaardig in beeld gebracht dat zelfs ik heel even denk dat het echt gebeurt.’

Joanna keek me begrijpend aan. We hadden het er al heel vaak over gehad dat ik door de film werd teruggeplaatst in mijn kindertijd. Terug in de Somalische woestijn, die voor mij de mooiste plaats op de hele wereld was. We leden vaak honger en hadden vaak amper genoeg te eten, maar toch was ik gelukkig geweest onder de bijna eindeloze hemel. Ik kende geen angst, hoewel er in de woestijn ontelbare gevaren dreigden. Mijn ouders hadden me geleerd die gevaren te herkennen en te hanteren. Ik kende mijn woestijn als mijn broekzak, want anders had ik hem op mijn dertiende nooit in mijn eentje kunnen doorkruisen om te ontsnappen aan het huwelijk met een oude man en daarmee aan mijn lot.

Ja, ik was altijd één geweest met de woestijn. Ik heb altijd van mijn geboorteland gehouden, net als van mijn ouders, die ik blindelings vertrouwde. In elk geval tot die dag in mijn vijfde levensjaar die mijn leven op zo’n gruwelijke, bloedige manier voor altijd heeft veranderd. De dag die ik, altijd als ik naar deze film kijk, opnieuw beleef.

‘Waris, het was goed dat je deze scène hebt laten zien,’ zei Joanna. ‘Weet je nog, toen je indertijd toestemming gaf voor de verfilming van je boek, toen stond je erop dat de besnidenisscène niet werd overgeslagen, want die moest iedereen de ogen openen. Bovendien heb je door die film voorkomen dat een klein meisje, Safa, is besneden.’

Instinctief schoot mijn hand naar mijn binnenzak om te controleren of Safa's brief er nog steeds in zat.

‘Ik weet dat je in de islamitische wereld bent opgegroeid,’ zei Joanna, ‘maar desondanks wil ik je een wijsheid meegeven uit de joodse Talmoed.’ Ze haalde diep adem en zei: ‘De mens is alleen voor dít doel geschapen: om te leren dat eenieder die één enkele ziel ontwricht de hele wereld ontwricht, en dat eenieder die één enkele ziel redt de hele wereld redt.’

De tranen sprongen me in de ogen. Voordat Joanna dat kon zien, sloeg ik mijn armen om haar heen en kuste haar op haar wang. We deelden al vele jaren lief en leed met elkaar en ze was er altijd voor me.

Daarna liet ik ze lopen, mijn tranen. Tranen van ontroering en tranen van geluk.

Terug in het hotel trok ik mijn jasje uit en haalde de opgevouwen crèmekleurige brief uit mijn binnenzak. Uitgeput liet ik me op het enorme, zachte bed vallen. Ik kon bijna niet wachten om de brief van de kleine Safa nog een keer te lezen. Alsof Joanna mijn gedachten kon lezen, klapte ze de laptop open die ze de vorige dag al op mijn bureau in mijn kamer had neergezet.

‘Wat doe je?’ vroeg ik.

‘Ik wil even het meest recente fotomateriaal uit Djibouti voor je opzoeken dat onze medewerkster ons heeft gestuurd. Er zitten ook een paar video-opnamen bij.’

Snel ging ik rechtop zitten. ‘Laat me alle foto's alsjeblieft zien. De video's van Safa wil ik ook heel graag bekijken!’

Joanna zette de doos waar al het materiaal in zat op mijn nachtkastje en stopte een dvd in de laptop. ‘Waris, ik ben kapot en ga naar mijn kamer. Voordat ik naar bed ga, wil ik mijn zoon

in Wenen nog bellen, dus ik hoop dat je het ook zonder mij wel redt. Als je nog iets nodig hebt, bel je me maar.’

Ik glimlachte toen ze de deur achter zich had dichtgetrokken. Joanna, mijn zielsverwant, die mij al elf jaar als manager en vriendin steunde en adviseerde – ik was zo ontzettend dankbaar dat ik haar aan mijn zijde had. Ze had altijd een luisterend oor voor mijn zorgen en toonde altijd begrip voor mijn vaak onhandige impulsiviteit. Zou ik voor haar net zo’n steunpilaar kunnen zijn als zij voor mij? Wist ze eigenlijk wel hoezeer ik onder de indruk was van haar en haar kracht?

Joanna was opgegroeid in Danzig, in de communistische tijd. Omdat haar ouders zich tegen het toenmalige regime hadden verzet, was haar familie arm en moest ze veel nadelen op de koop toe nemen. Joanna heeft een moeilijke jeugd vol ontberingen gehad. Als jonge vrouw verliet ze Polen en vertrok naar Oostenrijk om daar te studeren en vond daar na haar studie een baan. Eerst sprak ze geen woord Duits en moest ze, tot ze de taal beheerste, met losse baantjes haar hoofd boven water houden. Ze werd al gauw een geslaagde zakenvrouw; misschien hadden we daarom wel zo’n sterke band. Joanna’s verleden herinnerde mij aan mijn tijd in Londen, toen mijn familie in de Somalische ambassade me als een slavin uitbuitte. Aan die verschrikkelijke tijd waarin ik op straat leefde, zonder ook maar één woord Engels te kennen. Aan de tijd waarin ik alleen een baantje als schoonmaakster bij McDonald’s kon vinden.

Joanna had ongeveer dezelfde dingen meegemaakt: ze was uitgebuit, ze woonde in een onbekend land waarvan ze de taal niet beheerste, ze moest zonder hulp overleven, hindernissen overwinnen en nooit opgeven. Niet opgeven, maar doorvechten, hoe hopeloos de situatie ook lijkt. De moeizame weg om steeds

maar door te gaan, hoewel je bijna gek wordt van heimwee. Joanna en ik hadden ongetwijfeld een band door deze ervaringen, die ons vaak zwak, maar in veel situaties ook zo sterk maakten.

In gedachten verzonken glipte ik onder het dekbed, zette de laptop op mijn schoot en klikte door de bestanden. ‘Safa en haar familie’ was een van de vele digitale mappen. Natuurlijk begon mijn hart sneller te kloppen. Eén keer dubbelklikken en daar waren ze... de beelden uit het verre land waar ook ik ooit had gewoond.

Op de eerste foto was Safa’s familie te zien. De pezige, kleine man met de magere benen en de ernstige blik herkende ik meteen als Safa’s vader. Hij had een snor en gelige tanden, op zijn voorhoofd was een dikke ader te zien en zijn onderhemd zat maar half in zijn door de was verbleekte broek, waaraan de bovenste knoop ontbrak. Naast hem stond Safa’s moeder, een mollige vrouw in een rode hijab met witte bloemen erop, zoals veel Somalische vrouwen dragen, en met amandelvormige ogen. Ze keek onzeker in de camera en glimlachte een beetje. Ze had een pakje in haar handen dat ik een paar weken eerder naar Djibouti had gestuurd. Daarin zaten kleine sieraden die een bevriende ontwerpster voor me had gemaakt en die ik de vrouwen van het gezin cadeau had gedaan.

Voor de ouders stonden Safa’s broertjes Amir en Nour, die je op het eerste gezicht voor een tweeling hield. Nour, de kleinste, droeg een blauw-wit, veel te groot T-shirt met de tekst CLONE TROOPER uit de film *Star Wars*. Verlegen, maar daardoor des te hartverwarmender keek hij direct in de lens. Amir droeg een blauw, gescheurd T-shirt met een Arabische tekst. Anders dan zijn broer keek hij grimmig. Tussen hen in stond de kleine Safa met een stralende glimlach op haar gezicht – precies zoals ik me

haar herinnerde. In haar handen had ze het kleine roze bijou-
teriekistje dat ik haar had gestuurd. Ze droeg een halsketting met
het bedeltje dat ik haar ooit had gegeven: de hand van Fatima die
het meisje tegen alle kwaad zou moeten beschermen.

Wat goed dat ze deze talisman draagt, dacht ik meteen. Ik be-
greep niet waarom, maar de koude rillingen liepen me over de
rug toen ik naar deze foto keek. Kwam dat door de oude vrouw
die ik niet kende en die iets opzij stond? Kwam het door haar
grimmige blik en haar grote, knokige handen die zich in het klei-
ne lichaam groeven van een meisje dat hoogstens een jaar ouder
was en dat ze tegen zich aan drukte? Hoe langer ik naar de foto
keek, hoe zekerder ik het wist: hier klopt iets niet. Maar wat had
deze familie te verbergen?

Nieuwsgierig bekeek ik daarna alle foto's van Safa. Dat lieve
meisje met haar grote, ronde ogen en haar kroezige zwarte haar
leek op alle foto's vrolijk en onbekommerd. Haar familieleden
hadden echter een sceptische en argwanende blik. Misschien
vergiste ik me, misschien waren ze alleen maar geschrokken van
het flitslicht van de camera. De video die ook op mijn laptop
stond, zou daar zeker meer duidelijkheid over geven. Opgewon-
den klikte ik met de muis op het pijltje naar rechts om de video
te starten.

Langzaam en een beetje schokkerig bewoog de camera eerst
over het lichtbruine woestijnlandschap. Het licht schitterde over
de mij zo bekende Afrikaanse horizon. Daar was hij weer, de dof-
fe, maar hardnekkig stekende pijn in mijn hart die ik steeds weer
voelde als ik dit soort beelden zag. Ik leidde al heel lang een goed,
aangenaam leven in Europa, dat mijn tweede vaderland was ge-
worden, maar mijn echte thuis, de Afrikaanse woestijn, had mijn
hart nooit losgelaten. Hoe ouder ik werd, hoe sterker de heim-

wee naar dat land waarin ik – door mijn ouders zo treffend Warris (woestijnbloem) genoemd – was opgegroeid. Naar de plek waar ik dat sterke meisje was geworden dat op een dag wist dat ze alleen door te vluchten kon voorkomen dat ze zou verwelken.

Mijn melancholieke gedachten werden verstoord door een abrupte verandering van de camerabeelden. Ik zag een enorm aantal in allerlei kleuren geschilderde hutten van golfplaat: roze, turquoise, groen – in alle kleuren straalde het dorp, dat duizenden mensen in elk geval een dak boven het hoofd bood, armoede uit. Onverharde, met puin, stenen, grijs stof en afvalbergen omzoomde wegen leidden door het dorp. De camera zoomde in op een verroest blikken hek dat ooit blauw geverfd was geweest. Een kleine, armoedige houten deur hing scheef aan provisorische scharnieren. Op een uitspringende muur keek een kleine, zwart-wit gevlekte geit verveeld naar de luidruchtige kinderen die voor de omheining in het stof speelden. De houten deur ging krakend open en een klein meisje zwaaide vrolijk lachend naar de camera.

Dat was Safa. Ze droeg een geel-roze gebloemde jurk die tot op haar enkels hing. Aan haar rastavlechtjes bungelden gekleurde kralen die geel, rood, blauw en groen oplichtten in het zonlicht, als bloemen in een voorjaarswei. Meteen viel mijn blik weer op de glanzende ketting aan haar hals, met de beschermende hand van Fatima in het kuiltje. Ik grijnsde toen ik de grote gaten in haar verder stralend witte gebit zag; kennelijk was ze aan het wisselen. Giechelend liep ze naar de hut van golfplaat waar een kleine bezem tegenaan stond. ‘Ik maak alles altijd schoon!’ riep ze trots. Ze pakte de gehavende bezem en begon ijverig de zandige bodem te vegen, tot ze bijna niet meer te zien was in de grijze stofwolk die ze veroorzaakte.